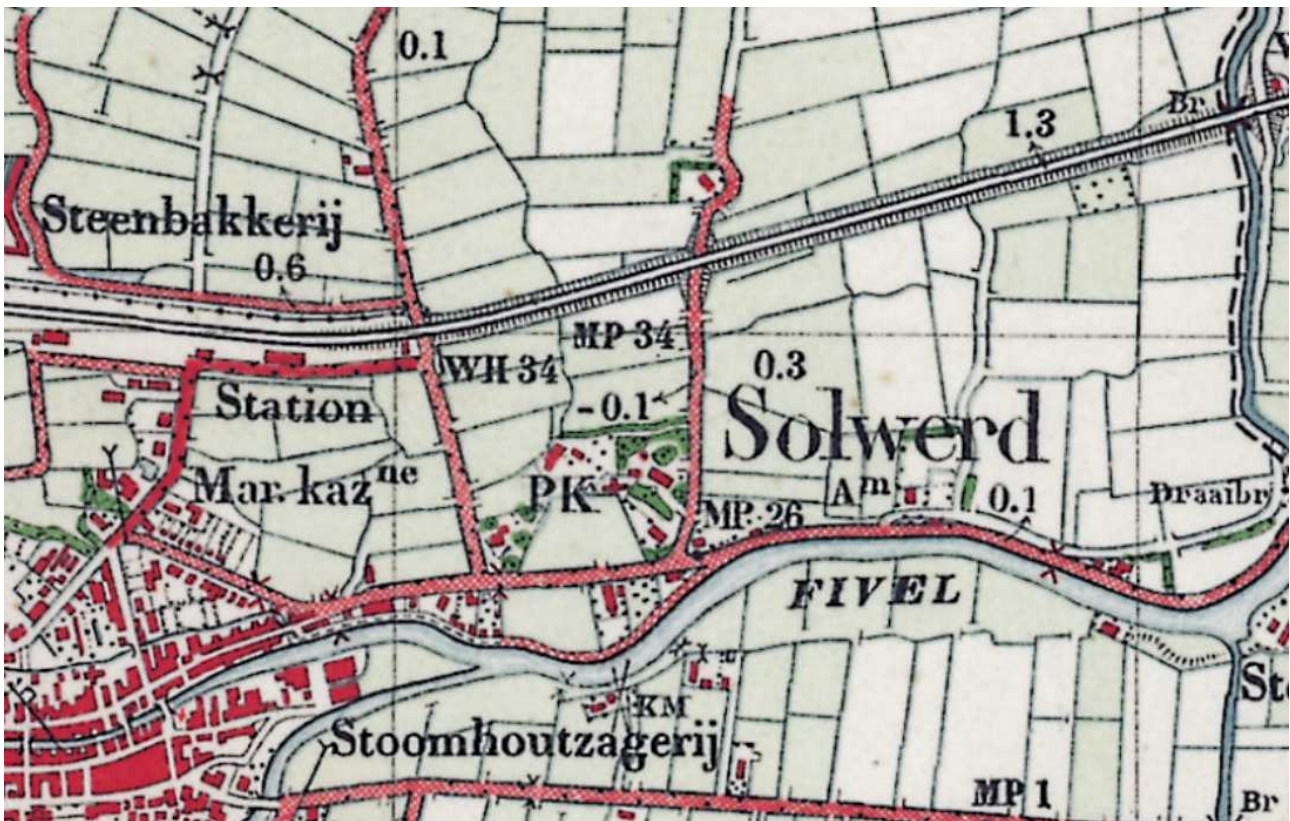

Campus Appingedam (gemeente Appingedam)

Een archeologisch bureauonderzoek

Administratieve gegevens

provincie: Groningen

gemeente: Appingedam

plaats: Appingedam

toponiem: Campus (Pastorielaan, Delfzijlsterweg, N360)

centrumcoördinaten (RD): 253.884 / 594.183

opdrachtgever: gemeente Appingedam

bevoegde overheid: gemeente Appingedam

uitvoerder: Libau
Hoge der A 5
9712 AC Groningen

(050) 312 65 45
archeologie@libau.nl

auteur: M. van Geffen MA

kwaliteitscontrole: N. van der Mei

landelijk registratienummer: 4643003100 (onderzoeksmeldingsnummer Archis3)

Libau-rapport: 18.81147

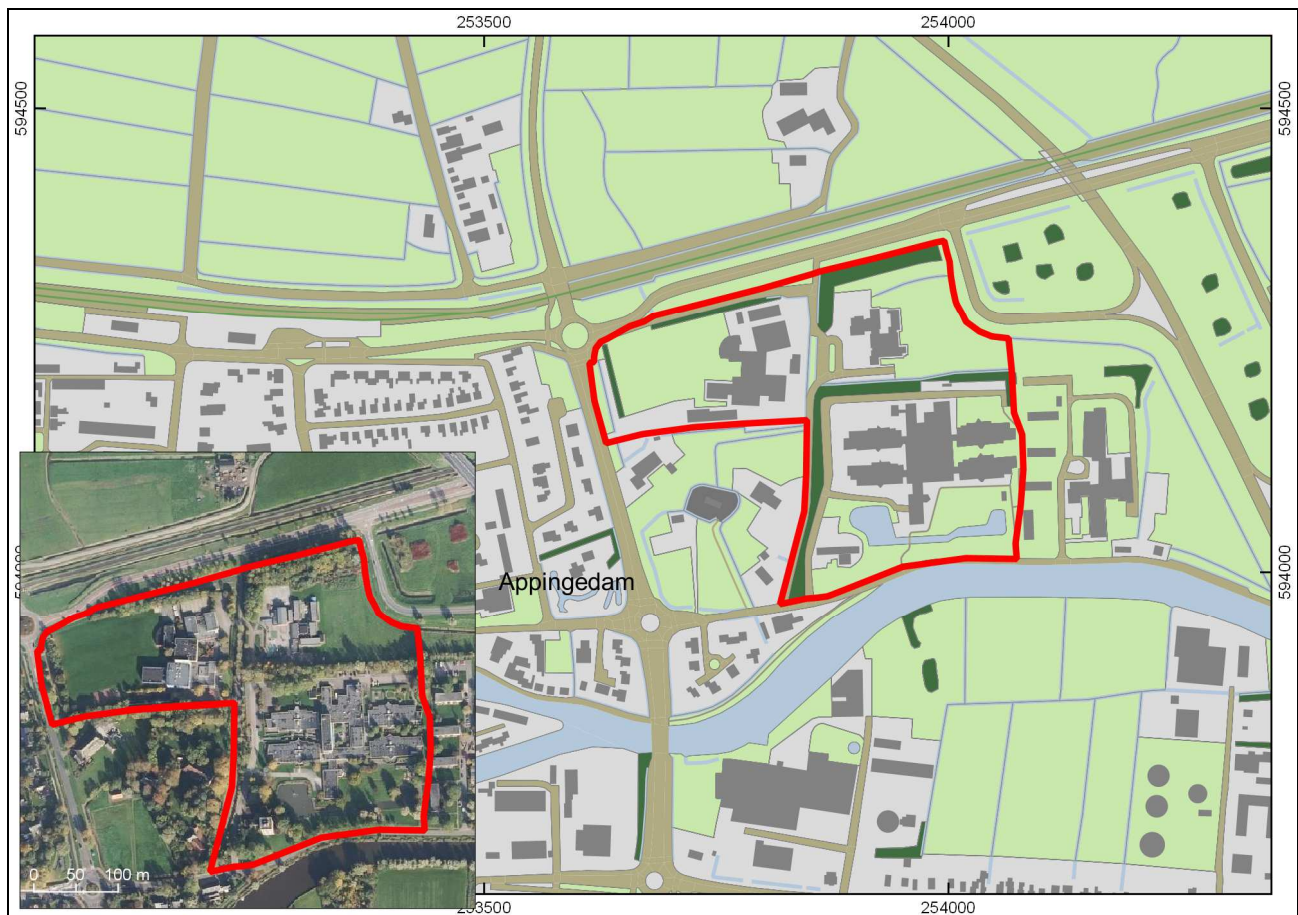
beheer en plaats documentatie: Libau (Groningen), Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (Amersfoort) en DANS

afbeelding voorblad: Bonneblad 1908 (via topotijdreis.nl)

Aanleiding

In opdracht van de gemeente Appingedam, vertegenwoordigd door dhr. M. van der Gaag, is een archeologisch bureauonderzoek uitgevoerd voor een locatie tussen de Pastorielaan, Delfzijlsterweg en N360 te Appingedam (zie figuur 1). Aanleiding voor dit onderzoek is het voornemen om de bestaande bebouwing af te breken en te vervangen door een complex voor voortgezet onderwijs en MBO (Campus). Naar verwachting zullen de huidige gebouwen inclusief funderingen worden afgebroken (sloop onder maaiveld). Zowel de omvang en precieze locaties als de funderingswijze van de nieuwbouw zijn nog niet bekend.

Op de archeologische verwachtingskaart en beleidsadvieskaart van de gemeente Appingedam heeft het plangebied de volgende aanduiding: hoge verwachting. In het bestemmingsplan Stad Appingedam is dit vertaald in een dubbelbestemming Waarde – Archeologie 4. Dit betekent dat de gronden, behalve voor de andere daar voorkomende bestemming(en), mede bestemd zijn voor het behoud van archeologische (verwachtings)waarden. Hierbij geldt een onderzoeksverplichting naar de archeologische waarden bij ingrepen groter dan 200 m².

Figuur 1: Topografische kaart van het plangebied en omgeving (CC-BY Kadaster 2016). In de inzet is een recente luchtfoto van het plangebied opgenomen (PDOK). Op beide kaarten is de ligging van het plangebied aangegeven met een rood kader.

Landschappelijke en aardkundige informatie

Het plangebied ligt ten noorden en oosten van de wierde Solwerd en ten noorden van het Damsterdiep (Delf). Het is gelegen in een voormalig kwelderlandschap, dat al sinds de ijzertijd¹ wordt bewoond. Men vestigde zich bij voorkeur op de hogere kwelder- en oeverwallen langs getijdenrivieren, krekens en prielen. Omdat deze nederzettingen direct op de kwelders lagen en er geen sprake was van ophoging, worden dergelijke woonlocaties 'vlaknederzettingen' genoemd. Met de stijging van de zeespiegel ontstond in de loop van de ijzertijd en in de vroege Romeinse tijd steeds meer de noodzaak om woonplaatsen op te hogen. Aanvankelijk betrof het individuele verhoogde erven (huiswierden), die vaak in groepjes bij elkaar lagen. Door voortdurende ophoging en uitbreiding groeiden meerdere huiswierden soms aaneen tot dorpswierden.

De wierde Solwerd ontstond in de ijzertijd en is in de loop van de 20ste eeuw aaneen gegroeid met Appingedam. Ook na het graven van de Delf (vermoedelijk aan het eind van de 10de eeuw) bleef de bewoning te Solwerd waarschijnlijk

¹ Voor de dateringen van archeologische perioden wordt verwezen naar bijlage 1

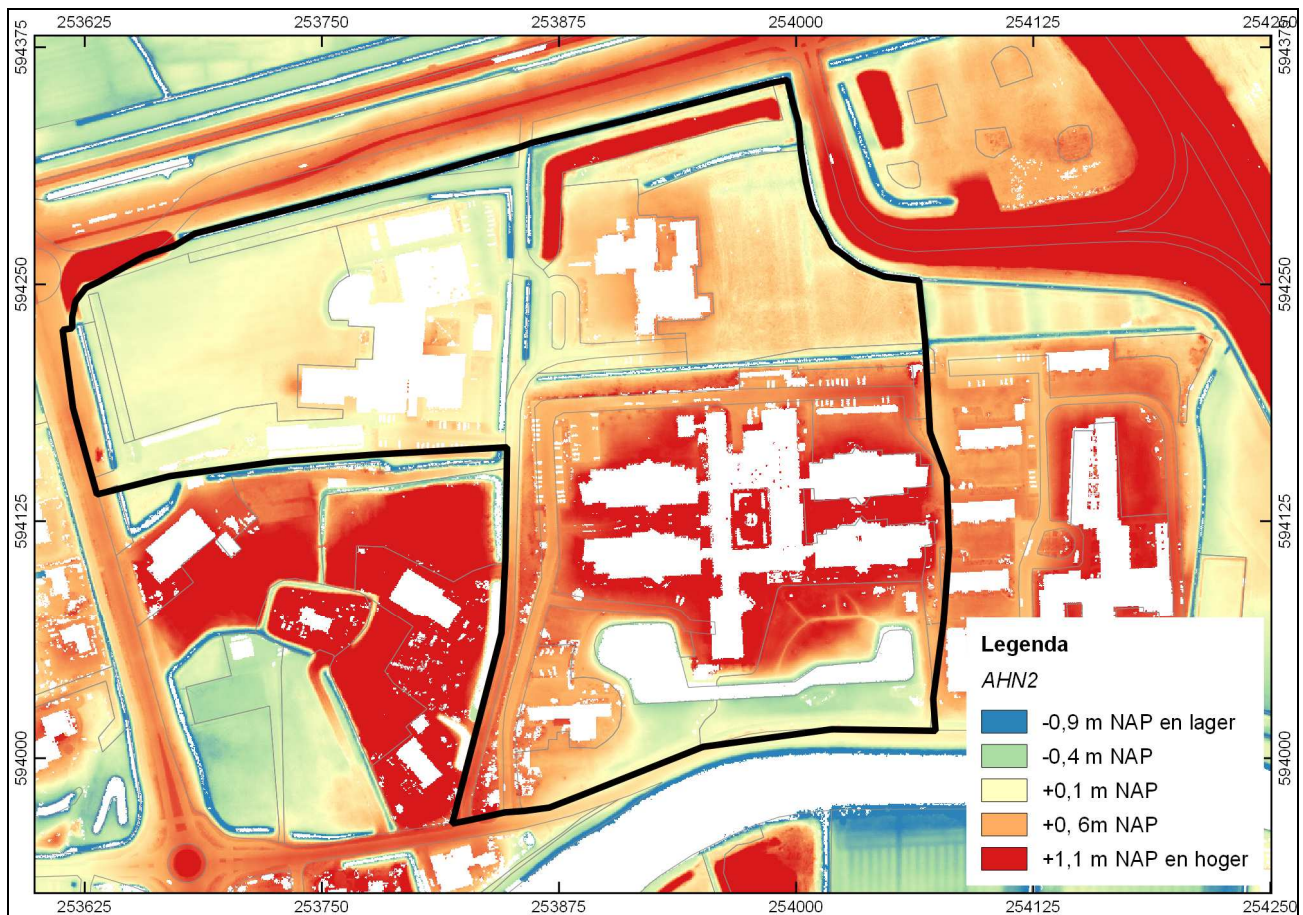

beperkt tot de wierde Solwerd. De bewoning te Appingedam verplaatste zich echter van De Wierde naar de Delf (sinds circa 1450 Damsterdiep genoemd), waarna Appingedam zich ontwikkelde als stad en handelscentrum.

Op de fysisch geografische kaart van de provincie Groningen is het zuidelijk deel van het plangebied niet gekarteerd vanwege de ligging binnen de bebouwde kom van Appingedam (zie bijlage 2 *Fysisch geografische kaart*). Het noordelijk deel van het plangebied is gekarteerd als een vlakke getij-afzettingenvlakte (Mv2). Vermoedelijk geldt dit ook voor het niet gekarteerde deel van het plangebied. Ten zuidwesten van het plangebied is een wierde aangegeven, dit betreft de wierde Solwerd. In de bredere omgeving van het plangebied zijn inversiewelvingen aangegeven. De geomorfologische kaart (geraadpleegd via Archis) laat een vergelijkbaar beeld zien.

Op de bodemkaart is het gehele plangebied gekarteerd (zie bijlage 3 *Bodemkaart*). De bodem in het plangebied is hierop grotendeels aangegeven als knippoldervaaggronden (grotendeels uit zavel en lichte klei en deels uit zware klei) en deels als knippige poldervaaggronden (uit zavel). Op inversiewelvingen bestaat de bodem voornamelijk uit knippige poldervaaggronden in klei of zavel, terwijl tussen de inversiewelvingen vooral knippoldergronden in zware klei voorkomen.

Op de kaart van het Actueel Hoogtebestand Nederland (AHN2; zie figuur 2 en bijlage 4 *Hoogtekaart*) is de wierde Solwerd duidelijk herkenbaar. De wierde is aan de zuidwestkant duidelijk afgegraven en lijkt vrij abrupt te eindigen langs het plangebied. Onder het maaiveld kunnen de wierdelagen echter doorlopen tot in het plangebied. De hoogteverschillen binnen het plangebied lijken samen te hangen met de inrichting van het terrein.

Figuur 2: Detailopname van de hoogtekaart (AHN2). De ligging van het plangebied is aangegeven met een zwart kader.

Archeologie en historische geografie

Het niet afgegraven deel van de wierde Solwerd is op de Archeologische Monumentenkaart (AMK) geregistreerd als terrein van zeer hoge archeologische waarde, rijksbeschermd (monumentnummer 176; zie bijlage 5 *Kaart archeologie*). Het afgegraven deel van de wierde is geregistreerd als terrein van hoge archeologische waarde (monumentnummer 11813). Binnen het plangebied zijn geen archeologische terreinen geregistreerd, ook zijn er geen archeologisch waarnemingen/vondstlocaties geregistreerd binnen het plangebied.

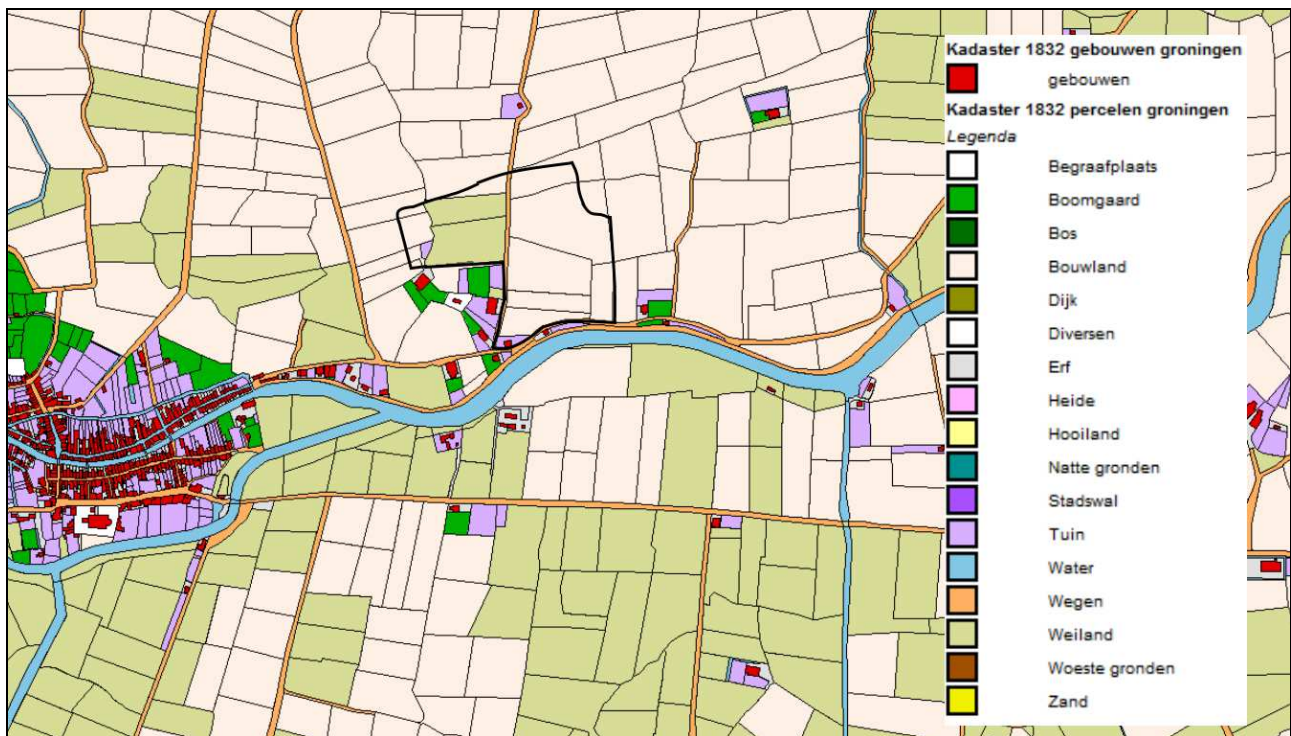
Binnen het plangebied heeft in het verleden (2007) een klein booronderzoek plaatsgevonden (onderzoeksmelding 2159674100). Tijdens dit onderzoek is onder andere een puinhoudende laag aangetroffen. Deze laag is door het toenmalige onderzoeksbureau geclassificeerd als recent en zij hebben voor het toenmalige plangebied geen

vervolgonderzoek geadviseerd. Het in 2007 onderzochte gebied beslaat echter een te klein oppervlak om op basis van dat onderzoek uitspraken te kunnen doen voor het onderhavige plangebied.

Op het kadastrale minuutplan uit 1819 (Appingedam, sectie E, blad 2) is te zien dat het plangebied op dat moment onbebouwd was en grotendeels in gebruik was als bouwland en weiland. Ook is daarop goed te zien dat Solwerd en Appingedam nog niet aan elkaar waren gegroeid. De scherpe noordelijke begrenzing van de wierde Solwerd zoals deze tegenwoordig zichtbaar is, was aan het begin van de 19de eeuw nog niet zo duidelijk aanwezig.

Vanaf de jaren '60 van de vorige eeuw is in het zuidelijk deel van het plangebied bebouwing aanwezig. Vanaf de jaren '90 is er ook bebouwing in het noordelijk deel van het plangebied bebouwing aanwezig. De gebouwen waarvoor nu sloop wordt beoogd, dateren uit circa 1968 (zuid) en 1982 (noord), daarnaast zijn er kleinere gebouwen aanwezig met variabele bouwjaren (Basisregistraties Adressen en Gebouwen).

Figuur 3: Uitsnede van de kadastrale minuut uit 1819 (via HisGIS.nl). De ligging van het plangebied is aangegeven met een zwart kader.

Overweging en advies

Het plangebied ligt direct ten noorden en oosten van de wierde Solwerd. Deze wierde is vermoedelijk vanaf de ijzertijd bewoond. De precieze begrenzing van deze wierde is niet bekend. Uit eerder onderzoek is gebleken dat die wierde zich in ieder geval niet over het gehele onderhavige plangebied uitstrekt. Of er nog resten van (of archeologische resten die samenhangen met) de wierde aanwezig zijn tussen het toenmalig onderzochte gebied en de huidige begrenzing van de wierde is niet bekend. Overige archeologische resten, niet direct samenhangend met de wierde Solwerd, worden voorsnog niet verwacht.

Om te bepalen of in het plangebied sprake zou kunnen zijn van intacte archeologische resten die behoren tot de wierde Solwerd, dient een archeologisch booronderzoek plaats te vinden. Het booronderzoek dient te bestaan uit 8 boringen, verdeeld langs de grens tussen het plangebied en de wierde Solwerd. De boringen dienen tot in de natuurlijke ondergrond te worden doorgezet. Tijdens het onderzoek dient te worden gelet op het voorkomen van archeologische indicatoren zoals fosfaat, wierdelagen/mestpakketten, aardewerk, botmateriaal, oud puin, oude akkerlagen en brandlagen. Afhankelijk van de uitkomsten van het booronderzoek wordt bepaald of en in welke vorm aanvullend archeologisch onderzoek noodzakelijk is.

Bijlagen

1. Archeologische perioden
2. Fysisch geografische kaart
3. Bodemkaart
4. Hoogtekaart
5. Kaart archeologie

Geraadpleegde literatuur, bronnen en kaarten

AHN, Actueel Hoogtebestand Nederland (www.ahn.nl; nationaalgeoregister.nl).

ARCHIS 3, Archeologisch Informatie Systeem van de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (www.archis.cultureelerfgoed.nl).

Archeologische Monumentenkaart (AMK) provincie Groningen.

Archeologische verwachtingskaart en beleidsadvieskaart, gemeente Appingedam. In: Beek, J.L. & P.C. Vos, 2008. *Regio Noord Groningen, Gemeenten De Marne, Winsum, Bedum, Ten Boer, Loppersum, Eemsmond, Appingedam en Delfzijl. Archeologische verwachtingskaart en beleidsadvieskaart*. RAAAP-rapport 1732.

BAG, Basisregistraties Adressen en Gebouwen (www.bagviewer.kadaster.nl).

Beckeringskaart. Kaart of Landtafereel der provincie van Groningen en Ommelanden, verdeelt in deszelfs byzondere quartieren, districten en voornaamste jurisdictien, beneffens de Heerlykheid Westerwolde. Theodorus Beckerings, 1781.

Beeldbank van de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (<http://beeldbank.cultureelerfgoed.nl/>).

Brood, P., A.H. Huussen & J. van der Kooi (red.), 1999. *Nieuwe Groninger Encyclopedie*. REGIO-Projekt Uitgevers, Groningen.

DINOloket. Data en Informatie van de Nederlandse Ondergrond (www.dinoloket.nl).

Formsma, W.J., R.A. Luitjens-Dijkveld Stol & A. Pathuis, 1987. *De Ommelander borgen en steenhuizen. Tweede druk met aanvullingen en verbeteringen*. Van Gorkum, Assen.

HisGIS, Historisch Geografisch Informatiesysteem (www.hisgis.nl).

Miedema, M., 1990. Oost-Fivelingo 250 v.C.-1850 n.C. Archeologische kartering en beschrijving van 2100 jaar bewoning in Noordoost-Groningen. *Palaeohistoria* 32, pp. 111-245.

Opentopo, recente topografische kaarten van Nederland. Bron: J.W. van Aalst (www.opentopo.nl).

PDOK, Publieke Dienstverlening Op de Kaart (www.pdok.nl).

Ruimtelijkeplannen.nl, diverse ruimtelijke plannen van overheden in Nederland (www.ruimtelijkeplannen.nl).

Schroor, M. 1996. *De Atlas der Provincielanden van Groningen (1722-1736)*. REGIO-Projekt Uitgevers / Rijksarchief Groningen.

Schroor, M. 1997. *De Atlas der Stadslanden van Groningen (1724-1729)*. REGIO-Projekt Uitgevers / Rijksarchief Groningen.

Schroor, M & J. Meijering, 2007. *Golden Raand, Landschappen van Groningen*. In Boekvorm Uitgevers, Assen.

Snijders. F.L., 1985. Fysische geografie in de provincie Groningen. Milieu- en landschapsonderzoek Provinciaal Planologische Dienst. Groningen.

Stiboka, 1985. Bodemkaart van Nederland, schaal 1:50.000. Stiboka, Wageningen.

Topotijdreis. Tijdreis over 200 jaar topografie. Kadaster (www.topotijdreis.nl).

Versfelt, H.J., Groningen 2003. *De Hottinger-atlas van Noord- en Oost-Nederland*.

Versfelt, H.J. & M. Schroor, 2005. *De atlas van Huguenin; militair-topografische kaarten van Noord-Nederland, 1819-1829*. Heveskes Uitgevers/Drentse Historische Vereniging, Groningen/Veendam.

Bijlage 1 - Archeologische perioden

Campus Appingedam

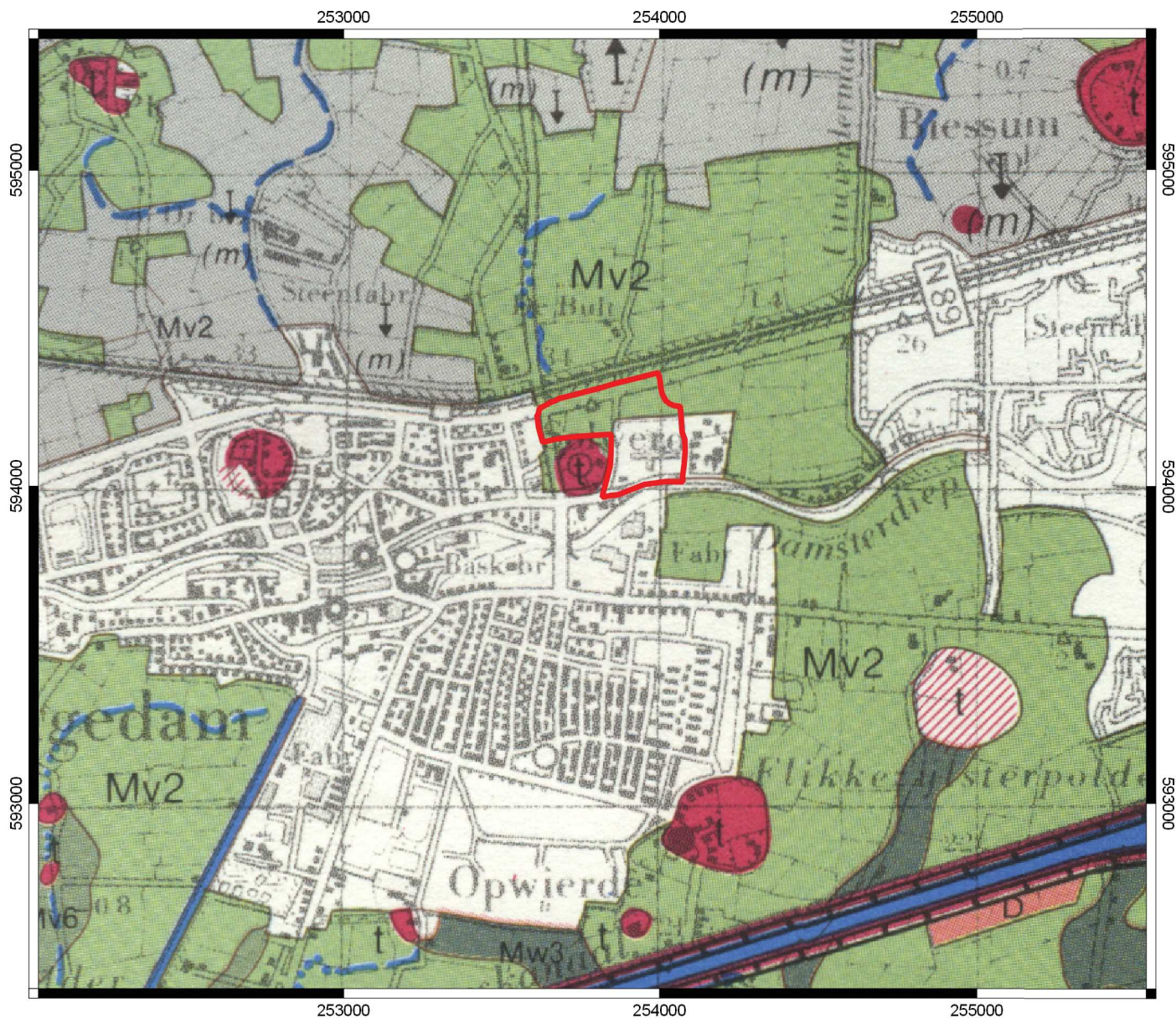
Vereenvoudigd overzicht voor Noord-Nederland

paleolithicum	tot 8800 v.Chr.
paleolithicum vroeg	tot 300.000 BP
paleolithicum midden	300.000 - 35.000 BP
paleolithicum laat	35.000 BP - 8800 v.Chr.
mesolithicum	8800 - 4900 v.Chr.
mesolithicum vroeg	8800 - 7100 v.Chr.
mesolithicum midden	7100 - 6450 v.Chr.
mesolithicum laat	6450 - 4900 v.Chr.
neolithicum	4900 - 2000 v.Chr.
neolithicum vroeg	4900 - 4200 v.Chr.
neolithicum midden	4200 - 2850 v.Chr.
neolithicum laat	2850 - 2000 v.Chr.
bronstijd	2000 - 800 v.Chr.
bronstijd vroeg	2000 - 1800 v.Chr.
bronstijd midden	1800 - 1100 v.Chr.
bronstijd laat	1100 - 800 v.Chr.
ijzertijd	800 - 12 v.Chr.
ijzertijd vroeg	800 - 500 v.Chr.
ijzertijd midden	500 - 250 v.Chr.
ijzertijd laat	250 - 12 v.Chr.
Romeinse tijd	12 v.Chr. - 450 n.Chr.
Romeinse tijd vroeg	12 v.Chr. - 70 n.Chr.
Romeinse tijd midden	70 - 270 n.Chr.
Romeinse tijd laat	270 - 450 n.Chr.
middeleeuwen	450 - 1500 n.Chr.
middeleeuwen vroeg	450 - 1050 n.Chr.
middeleeuwen laat	1050 - 1500 n.Chr.
nieuwe tijd	1500 - heden

Bijlage 2 - Fysisch geografische kaart

Campus Appingedam

Legenda

Plangebied Campus Appingedam

Fysisch geografische kaart

Afgraving/ophoging/vergraving

Bebouwde kom

Depot

Dijk

Dobbe of kuil

Mv2 - Vlakke getij-afzettingsvlakte

Mw3 - Inversiewelving

Water

m - met kleidek, 15-40 cm dik

t - Wierde

afgegraven wierde

Bijlage 4 - Hoogtekaart (AHN2)

Campus Appingedam

Legenda

 Plangebied Campus Appingedam

AHN2

 -0,95 m NAP en lager

 -0,45 m NAP

 +0,05 m NAP

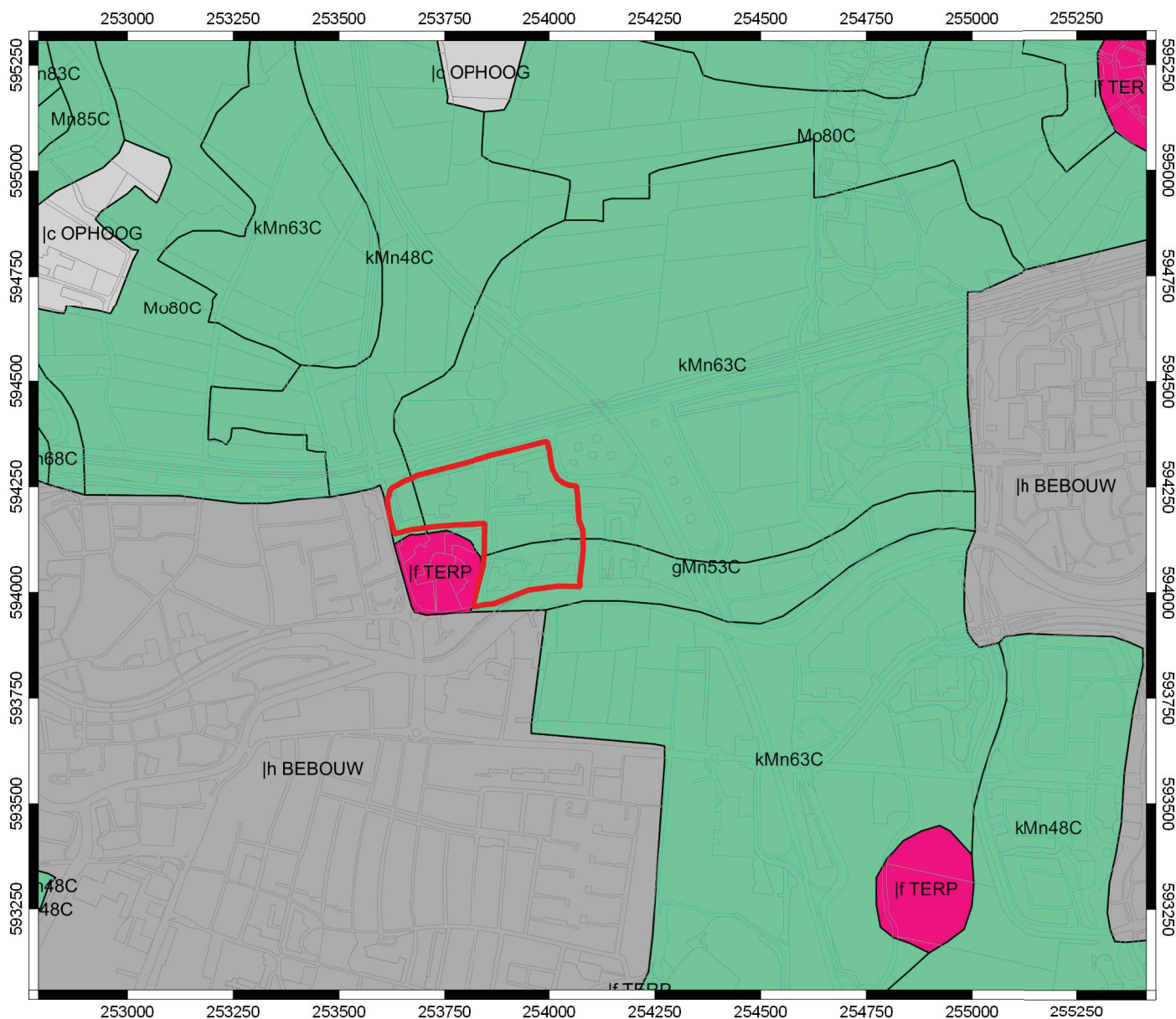
 +0,55 m NAP

 +1,05 m NAP en hoger

Bijlage 3 - Bodemkaart

Campus Appingedam

Legenda

Plangebied Campus Appingedam

Bodemkaart

jc OPHOOG: opgehoogd

jf TERP: wierde / terp

jh BEBOUW: bebouwde kom

Mo80C: Kalkarme nesvaaggronden; klei

gMn53C: Knippige poldervaaggronden; zavel, profielverloop 3

gMn83C: Knippige poldervaaggronden; klei, profielverloop 3

kMn48C: Knippoldervaaggronden; zware klei, profielverloop 4 of 4 en 3

kMn63C: Knippoldervaaggronden; zavel en lichte klei, profielverloop 3

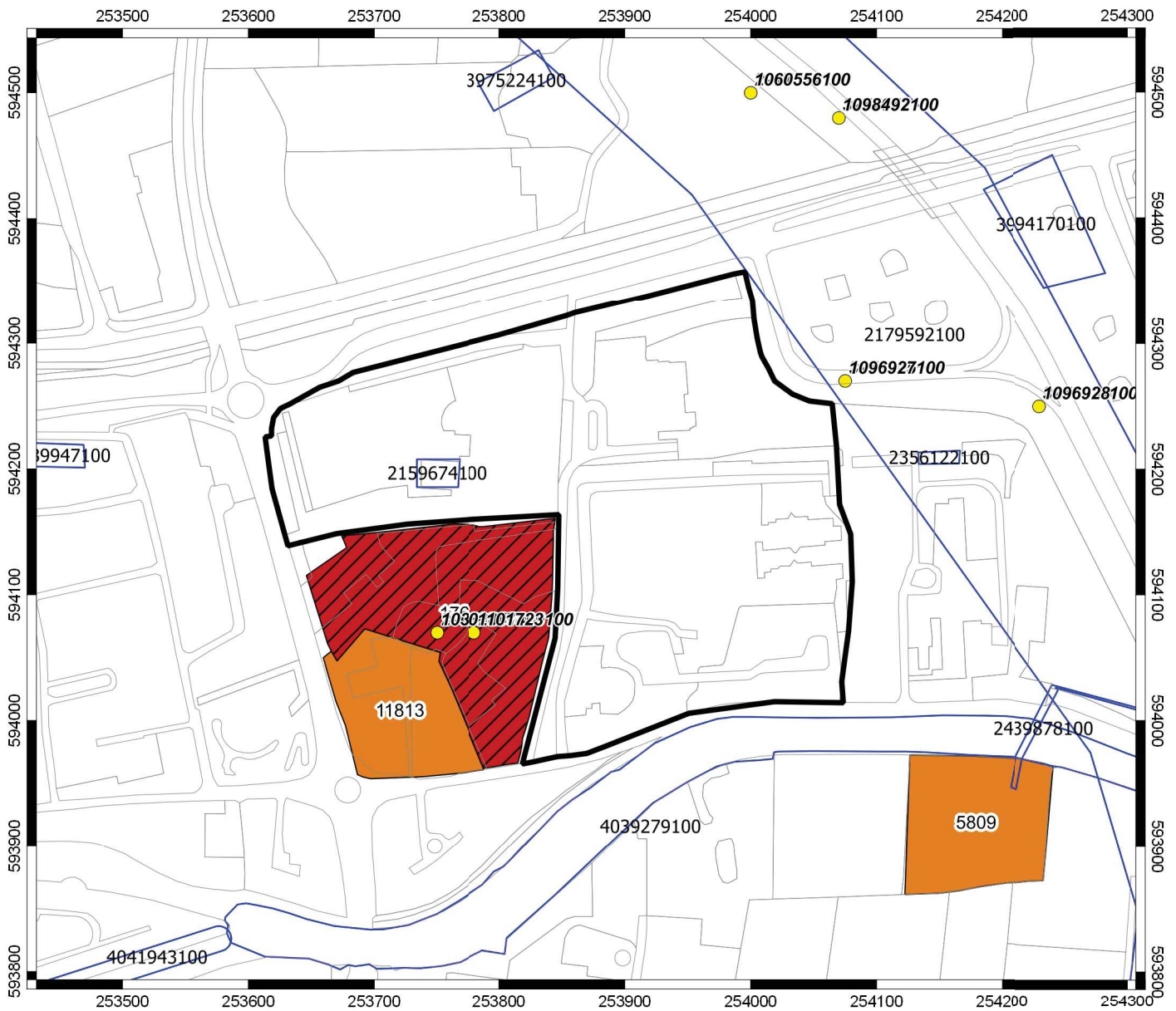
kMn68C: Knippoldervaaggronden; zavel en lichte klei, profielverloop 4 of 4 en 3

Mn85C: Kalkarme poldervaaggronden; klei, profielverloop 5

Bijlage 5 - Kaart archeologie

Campus Appingedam

Legenda

plan- en onderzoeksgebied Schilligeham 7

- Vondstlocaties (Archis 3)
- Onderzoeksmeldingen (Archis 3)

AMK-terreinen

- Terrein van archeologische waarde
- Terrein van hoge archeologische waarde
- Terrein van zeer hoge archeologische waarde
- Terrein van zeer hoge archeologische waarde, rijksbeschermd

